

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GELECEĞİ

Yrd. Doç. Dr. Sait YILMAZ

Günümüzde; 27 üyeli ve yaklaşık 500 milyon tüketici kitlesi ile Avrupa Birliği (AB) dünyanın en büyük pazarıdır. AB, ekonomik büyüklük açısından ABD'ye eşittir; üye ülkelerin toplam milli geliri, 11 trilyon dolar ile ABD milli geliriyle aşağı yukarı aynıdır. ABD ekonomisi girişimciliğe sağladığı olanaklarla hızla büyürken, Avrupa ülkeleri ortalama büyüme seviyesi % 2'nin altındadır. AB'nin başatları olan Almanya, Fransa ve İngiltere, güçlü bir ekonomiye sahip olmalarına rağmen, süper güç olma konusundaki diğer kriterleri yerine getirmeleri mümkün görülmemektedir. AB bugün ekonomik bir dev olmasına rağmen, siyasi açıdan bütünleşmiş bir konumda değildir. AB'nin yakın gelecekte nasıl bir güç olacağı konusunda AB üye devletleri arasında görüş birliği bulunmamaktadır. Ancak Avrupa Birleşik Devletleri'nin kurulması halinde AB'nin küresel bir güç merkezi haline gelebileceği düşünülmektedir. AB'nin geleceği büyük ölçüde; içinde bulunduğu genişleme ve kurumsallaşma süreçlerinin başarı ile tamamlanmasına, küresel bir vizyon çerçevesinde güvenlik ve savunma yapılanmasına uyumlu haline getirmesine bağlı olacaktır.

Post-Modern Avrupa'nın İç Sorunları

AB post-modern sisteminin en gelişmiş örneğidir. AB post-modern bir varlıktır; dünyadaki ağırlıklarını ve etkilerini artırmak maksadıyla egemenliklerini birleştirmeyi ve ortak yasalara uymayı gönüllü olarak kabul eden bir devletler topluluğudur[1]. Açıklık yoluyla sağlanan ve karşılıklı dayanışma yoluyla uygulanan şeffaflığı temsil etmektedir. Kuramsal olarak sürekli genişleyen sınırlarında barış ve refahı ilerletmeyi hedeflemektedir. Post-modern sisteme uygun uluslararası bir toplum yaratmak, uluslararası sosyalizasyon gerektirmektedir. AB kurumlarının görevlerinden biri üye ülkeler arasındaki önemli anlaşmazlıkları çözüme bağlamak için bir altyapı sunmaktır. Ancak AB henüz, Avrupa çıkarının değil, ulusal çıkarların daha etkin biçimde peşine düşen bir örgüt konumundadır. Avrupa Birliği'ni politika ve güvenlik konularında bir blok olarak görmek mümkün değildir. Burada ayrışımı sağlayan tek tek ulusların çıkarlarıdır. AB anlayışı içerisinde ulusal çıkarlar tanımlanırken milliyetçiliğin nasıl reddedileceği olgusu cevabı hala araştırılan bir sorudur.

Avrupa Birliği kuruluşundan beri çeşitli merkezler üzerine inşa edilmiştir ve süreç içinde bazı ülkeler öncelikli ve güçlü konumlar edinmiştir. 2000'li yıllara kadar AB'yi kuran ilk altı ülkenin (Fransa, İtalya, Almanya ve Benelüks ülkeleri) en iç halkayı oluşturduğu daha sonra AB'yi 15'e tamamlayan 9 ülkenin ikinci halkayı ve nihayet bugünkü 27 ülkeye tamamlayan 12 ülkenin üçüncü halkayı meydana getirdiğinden bahsedilirdi. Ancak son yıllarda güç dengelerinin aşağıdaki gibi bir kategorileşme izlediği görülmektedir;

(1) Siyasi, ekonomik, kültürel ve askeri olarak geleneksel güç olan Fransa, Almanya ve İngiltere başat rolündedir.

(2) Edindiği bazı inisiyatifler ile İspanya ve İtalya başat ülkelerin arkasından öne çıkmaya çalışmaktadır.

(3) Geleneksel olarak benzerlikleri ve çıkarları ile birbirine ve başat ülkelere yakın ittifak ülkeleri (Benelüks ülkeleri) başka bir grup oluşturmaktadır.

(4) Yeni nitelikli çoğunluğa dayanan ve ülkelerin nüfus durumunu baz alan oy sistemine göre öne çıkması muhtemel ülkeler (Polonya, üye olursa Türkiye) söz konusudur.

(5) Sahip olduğu üyelik konumunu bölgesel ve komşuları ile ülkeler üzerinde kullanarak güçlü rol edinmeye çalışan ülkeler (Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi) diğer bir kesimdir.

(6) Irak Savaşı'nda olduğu gibi kendi çıkarları söz konusu olduğunda AB içinde Fransa-Almanya veya İngiltere-ABD kuyruğuna takılarak geçici gruplanmalar ile konum edinmeye çalışan ülkeler test edilmiştir.

(7) AB üyeliğini kendisine amaç edinmiş ve şimdiden ulusal sermayesi ve iç parametrelerini başat ülkelerin eline vermiştir. Bu ülkeler geleceğini AB içinde gelişmeye bağlamış olmakla birlikte uzun vadede ya topluluk içinde eriyecek veya tesadüfen edindiği bazı kurumsal edinimler ile ulusal niteliklerini ve çıkarlarını nispeten koruyabilecek konumda kalabilecek ülkeler çoğunluğu oluşturmaktadır.

AB üyelerinin eşitliği ve tek tek ulusal çıkarlarının korunması ancak merkezde bulunan eskiler ile yeni üyelerin aynı standartlara kavuşması ve merkez kuşağa yaklaşmaları ile mümkündür. Her ülkenin kendi ekonomik ve sosyal gelişimini sağlayacak bir strateji ve bu stratejiyi uygulamaya yarayacak vasıtalara ihtiyacı vardır. Bununla beraber makro vasıtaların çoğu Brüksel ve Frankfurt'ta, mikro vasıtalar ise ülkelerin kendi içinde tutabildiği vasıtalar. Bütün ülkelerin Londra, Berlin, Viyana veya Roma gibi merkezleri olmamakla beraber pek çok mikro ulusal çıkar için bu merkezlere yakın olmak zorundadırlar. Aynı durum ülke içi ve ülkeler arası çıkarların söz konusu olduğu makro ulusal çıkarlar için de söz konusudur. AB'nin yapısal fonlarının sınırlı olması ve verilmesindeki özel koşullar nedeni ile ülkelerin gelişimini sağlamak için yeterli bir vasıta değildir. Küçük ülkelerin AB içinde etkin konuma gelebilmesi ancak kendi şirketlerini yönetebilmeleri ve uluslararası alanda karar verici konumlarının etkinliği, diğer yandan bazı AB kurumlarını kendi ülkelerinde konuşlanması ile mümkün olabilir[2].

AB Güvenlik ve Savunma Politikası

Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP: ESDP[3]) bugün için ne yeterli bir altyapıya, ne de uzun vadeli bir konseptte sahiptir[4]. Bunun nedeni, AB ülkelerinin kısıtlı kaynaklarının ancak sınırlı bir uluslararası kuvvet projeksiyonuna imkân vermesi ve küresel bir gündem yerine bazı ülkelerin kısa vadeli öngörülerine dayanıyor olmasıdır[5]. AGSP'nin en büyük eksiği gerçek bir genel stratejik çerçevesinin olmamasıdır. Bunun temelinde üye ülkeler arasında eski kolektif savunma anlayışı (pasif reaksiyon) yerine kolektif güvenliğin (pro-aktif) esasını teşkil edecek güvenlik hedefleri konusunda politik konsensüse varma zorluğu yatmaktadır. Avrupa yeni tehdit ve risklerle karşı karşıyadır ve yeni güvenlik ortamı uluslararası güvenlik konusunda yeni yaklaşımların geliştirilmesini ve yeni güvenlik stratejilerinin formüle edilmesini gerekli kılmaktadır. Kısaca, Avrupalılar güvenlik ve savunma konusunda kendi platformlarını yaratmak durumundadır.

Yeni güvenlik ortamının gerektirdiği güvenlik stratejisi istikrarın korunmasını gerekli kılarken bunu sağlayacak tek vasıta yumuşak güç olamayabilir. Bu da AB içinde askeri alanda önemli bir değişimi ve hatta devrimi zorunlu kılmaktadır. AB henüz bir ulus-devlet değildir ve bu yüzden savunma doktrini yeni güvenlik ortamına uygun değildir. Buradaki zorluk AB'nin henüz kendi değerleri ve çıkarlarına göre kendine bir dünya rolü belirlememiş olmasıdır. Bu rol ile vasıtalar birbiri ile uyumlu

hale gelmedikçe AB'nin saygınlığı hep tehlikede olacaktır. 2003 için öngörülen kuvvet hedeflerinin başarısızlığa uğraması üzerine 2004 yılında Avrupa Konseyi'nde imzalanan "Kuvvet Hedefi 2010" hala gelişme aşamasındadır. Türkiye, AB'nin dışlayıcı tutumu karşısında tepki olarak AB'ye beyan ettiği kuvvetleri 2007 yılında çekti. Türkiye ile anlaşmazlıkları özellikle NATO ile ilişkiler söz konusu olduğunda AB'nin başını ağrıtmaya devam edecektir.

AB halen ülke yükümlülüklerinin karşılanmaması nedeni ile süratle kara kuvvetlerini gönderecek ve orada idame ettirecek bir hazırlık seviyesine ulaşmamıştır. AB ülkelerinin çoğu askeri kabiliyetlerini geliştirmek ve istenen reformları yapmak konusunda isteksiz görünmektedir. Ülkeler diplomatik ve ekonomik vasıtalarla Avrupa dışındaki güvenlik sorunlarına çare bulunmasına ve çokuluslu yaklaşım gösterilmesine sıcak bakmaktadır. Ancak küçük ülkeler kendi yükümlülüklerini karşılayacak bütçeyi ayırmak konusunda güçlük çekmektedirler. Halihazırda yeni ülkeler kendi ordularını yeniden kurmakla meşgul ve çokuluslu bir hareket için olabilecek katkıları oldukça azdır. AB içindeki pek çok ülkenin askeri gücü modası geçmiş ve yeni güvenlik ortamının gerektirdiği görevlere uygun olmayan teçhizatla donatılmıştır[6]. Soğuk Savaş dönemi teşkilat ve anlayışına uygun orduların AB'nin etkili müdahale kabiliyetine çok kısıtlı katkı sağlayabileceği aşikârdır.

Uzun süreden beri Avrupa ülkeleri ABD gücünün arkasına sığınmışken AB içinde de birçok ülke, AB'nin savunma harcamalarının yüzde 40'ını karşılayan İngiltere ve Fransa'nın sırtından geçmektedir[7]. Dünyanın ikinci büyük savunma bütçesine sahip olmasına rağmen AB hala ABD'nin çok gerisindedir ve harcamaları gibi savunma kabiliyetleri de neredeyse ABD'nin yarısı kadardır[8]. Avrupalı ortakların pek çoğu ABD için altyapı ve gelişmişlik düzeyi olarak değerli birer stratejik ortak değildir. AB içinde sadece İngiltere, Fransa, İrlanda, İspanya ve Hollanda profesyonel orduya sahiptir. Yeni AB üyesi ülkelerin yüksek yoğunluklu bir çatışma için kabiliyetleri çok sınırlıdır. Avrupa'nın eksik kabiliyetleri içinde en çok dikkati çekenler şu şekilde sıralanabilir[9]; stratejik kuvvet intikali, hassas güdümlü mühimmat, komuta ve kontrol sistemleri, istihbarat, havadan yakıt ikmali, düşman hava savunma sistemlerinin baskı altına alınması. Ciddi bütçe açıkları devam ederken AB savunma yapısı nicelikten niteliğe ciddi bir değişim geçirmek zorundadır.

Avrupa Birliği'nin Geleceği

Son 50 yıldır AB büyük ölçüde kendi içine odaklandı, zaman ve enerjisini daha çok kurumsal gelişimine, ortak pazar ve ortak para birimi oluşturmaya harcadı. Genişleme sürecinin artık sonuna gelen AB, birliğe katılım umudu pek az olan veya hiç umut taşımayan komşu ülkelere, Doğu Avrupa, Orta Asya, Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerine ilişkin politikalar da geliştirmekte ve uygulamaktadır. Bundan sonraki dönemde AB'nin gittikçe daha fazla dış politika konularına ve yakın bölgelerde geliştirdiği güvenlik ortamlarını kullanarak geniş ölçekli ve küresel açılımlara yönelmesi beklenmektedir. Avrupa'nın dünya arenasındaki değerini artırması onun dünya siyaseti ile daha uyumlu politikalara sahip olmasına bağlıdır.

Pazar büyüklüğü, serbest dolaşım imkânı, yüksek nitelikli iş gücü, istikrarlı demokratik hükümetleri, birleşmiş ticari blokları ile genişlemiş Avrupa, uluslararası arenada ağırlığını artıracaktır. Ancak, yaşanan nüfus ve azalan işgücü kıtada önemli oranda etkili olacaktır. Gelecek 15 yıl içerisinde, AB; emekli olan işgücünün yerine yeni işgücü ikame etmek için her yıl birkaç milyon işçiye gereksinim duyacaktır. AB, ya sosyal düzeni, eğitim ve vergi sistemi ile çoğu Müslüman ülkelere uygulanan göçmen politikalarında değişiklikler yaparak kendi işgücünü artıracak, ya da Birleşik

Avrupa'nın oluşumunu tehdit edecek ekonomik durgunluk ile karşı karşıya kalacaktır. Bölgesel uzmanlara göre, Avrupa'nın gelecekte ki uluslararası rolü, yaşlı işgücü problemini çözmek için yapılacak olan sosyal ve ekonomik yapıdaki değişiklikleri başarıp başaramayacağına büyük oranda bağlı olacaktır.

Avrupa yenilikçilik ve ekonomik dinamizm bakımından ABD ile boy ölçüşmemekte, verimlilik artışlarında ve iş alanı yaratmada ABD'nin gerisinde kalmaktadır. Görünen Avrupa'nın gelecekte büyüklüğü ile orantılı uluslararası büyük bir oyuncu olamayacağıdır. Ekonomik gelişmeye, sosyal ve güvenlik reformlarına olan artan ihtiyaca ilaveten, birçok uzman AB'nin kolektif hareket etmeyi engelleyen karmaşık karar alma sürecini basitleştirmek zorunda kalacağını ifade etmektedir. AB değişim sürecini tamamlayamazsa;

- Avrupa daha çok yavaşlama sürecine doğru gidecek ve mevcut ülkeler adaylıklarını sürdürse bile, bireysel olarak özellikle dış politikada kendi yollarını izleyebileceklerdir.

- AB'nin genişlemesi mevcut üyelerle sınırlı kalabilecek, bunun sonucunda Türkiye ve Balkan ülkeleri için üyelik ihtimali zorlaşırken, uzun dönemde Rusya ve Ukrayna için üyelikten bahsetmek imkansız hale gelebilecektir.

Sonuç Yerine

Artan güvenlik ve savunma rolüne rağmen AB, tarihsel olarak, savunma harcamalarının koordinesinde ve rasyonel olarak kullanılmasında güçlükler ile karşılaşmıştır. AB'nin, NATO kuvvetlerinin yerine veya onun bir tekrarı olması nedeniyle, yeni bir ordu geliştirip geliştirmeyeceği açık bir sorun olmaya devam edecektir. AB'nin kendi hedeflerine ulaşabilmek için daha oldukça uzun bir zamana ihtiyacı olduğu ortadadır. Henüz kendi politikalarını destekleyecek bir askeri güce sahip olmayan AB'nin Irak krizinde gösterdiği bölünmüş görüntüsüyle, enerjiye olan bağımlılığıyla ve en azından ABD ile uyuşmaz haliyle sıkıntılı bir sürece devam edeceği anlaşılmaktadır. Avrupa Birliği süreç içerisinde ya Almanya, Fransa ve İngiltere üçlüsünün kendi aralarındaki çatışmalar sonucu dağılacak ya da bu güçler Birleşik Almanya'nın Avrupa politikalarını belirleme konusunda liderliğini kabullenmek zorunda kalacaklardır.

04.03.2010

[1] Olli REHN: *Avrupa'nın Gelecek Sınırları*, Çev. O. ŞEN, H.KAYA, 1001 Kitap Yayınları, (İstanbul, Haziran 2007), 73.

[2] Franjo STIBLAR: *Preservation of National Identity and Interests in Enlarged EU*, Center For European Integration Studies, (Bonn, 2005), 22-23.

[3] ESDP: European Security and Defense Policy.

[4] Jess PILEGAARD: *The ESDP and the Development of a Security Strategy for Europe*, Edit. J. Pilegaard, *The Politics of European Security*, Danish Institute For International Studies, (Copenhagen, 2004).

[5] Kori SCHAKE: *Constructive Duplication: Reducing EU Reliance on US Military Assets*, Center for European Reform, (London, January 2002), 11.

[6] Jess PILEGAARD: *The United States and the Postwar Order: Empire or Hegemony*, International Peace Research Institute, Journal of Peace Research, Vol.28, No.4, (Oslo, (2004), 29.

[7] Financial Times (Baş Yazı): *AB Artık Küresel Sorunlara da Odaklanmak Zorunda*, Aktaran Radikal Gazetesi, (22 Mart 2007).

[8] Daniel KEOHANE: a.g.e., (2004),103.

[9] Conclusions from the EU's, (May 19-20, 2003). General Affairs and External Relations Council Meeting.